

چراغ میراث‌دار کوه سواد

ابراهیم غفاری چراغی

نشر رسانه‌ش - ۱۳۹۰

سرشناسه: غفاری جراتی، ابراهیم، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور: چرات-میراث‌دار کوه سواد / ابراهیم غفاری جراتی.
مشخصات نشر: تهران: نشر رسانش، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص.
شابک: ۷-۱۹-۵۰۱۱-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
موضوع: چرات (روستا)
رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ غ ۷ و ۲ / ۴۰۹۵ DSR
رده‌بندی دیویی: ۹۵۵ / ۲۲۵۳
شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۳۳۵۹۷

تهران - بهار شمالی - کوچه شکبیا - نبش شیرازی - پلاک ۷ - واحد ۲
تلفن: ۰۹۱۲۱۳۰۹۱۳۱ - تلفکس: ۷۷۵۳۰۵۳۶ - rasanesh.pub@gmail.com

چرات میراث‌دار کوه سواد

ابراهیم غفاری جراتی

طرح جلد: علیرضا علی‌نژاد
صفحه‌آرایی: شهرام موساپور
ناشر: نشر رسانش
لیتوگرافی: فیلم گرافیک
چاپ: متین
صحافی: ولیعصر
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۰
شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه
شابک: ۷-۱۹-۵۰۱۱-۶۰۰-۹۷۸
قیمت: ۶۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۹.....	پیش سخن.....
فصل اول - مازندران، سوادکوه و چرات	
۱۵.....	مازندران.....
۱۷.....	سوادکوه.....
۲۰.....	وجه تسمیه سوادکوه قبل و بعد از اسلام.....
۳۰.....	چرات.....
۳۲.....	چرات در منابع و سفرنامه‌ها.....
۳۵.....	انند گردنی تا اوتیه سر.....
۳۷.....	ساختار خانه‌های مسکونی.....
۴۰.....	زلزله‌ی چرات.....
فصل دوم - سیمای طبیعی و جغرافیایی	
۴۷.....	اقلیم و نزولات جوی.....
۴۸.....	باد.....
۴۸.....	آب و منابع آبی.....
۴۸.....	رودخانه‌ها.....
۴۹.....	چشمه‌ها.....
۵۱.....	یخچال.....
۵۲.....	آبشار.....

مراتع.....	۵۴
پوشش گیاهی.....	۵۷
گیاهان.....	۵۷
حیات جانوری.....	۶۳
غارها.....	۶۴
کوه شلفین (šelfin).....	۶۷
کوه نارِم (nārem).....	۷۰

فصل سوم- سیمای جمعیتی و اقتصادی

جمعیت.....	۸۱
طوایف.....	۸۱
دامپروری.....	۸۲
چَپُون (čappun).....	۸۴
از دوما تا چونا.....	۸۵
لیسه.....	۹۰
گالش (gālesh).....	۹۰
جُونکا سَره (junekāsare).....	۹۲
کُتُول داری (katule dāri).....	۹۳
کشاورزی.....	۹۳
آب دنگ یا آسیاب آبی.....	۹۴
تحویل دار.....	۹۶
صنایع دستی.....	۹۶
قلی چی (ghalíči).....	۹۷
پالان دوز.....	۹۷

فصل چهارم - مکان‌های مذهبی، تاریخی و آثار باستانی

مکان‌های مذهبی.....	۱۰۱
مزار سید شریف.....	۱۰۲
مساجد.....	۱۰۷
تکیه و سقانفار.....	۱۱۲
قبرستان‌ها.....	۱۱۵
قلعه‌ی سواد یا قلعه‌ی شانشین.....	۱۱۸
نمازگاه لی‌یشت.....	۱۲۴
حمام.....	۱۲۵

فصل پنجم - زبان، باورها، آداب و رسوم

زبان.....	۱۳۵
باورها.....	۱۳۵
غذاهای مرسوم.....	۱۳۷
مراسم ازدواج.....	۱۴۰
بازی‌ها.....	۱۴۶
جشن تیرما سیزه شو.....	۱۵۸
بیست و شش غید ماه.....	۱۶۱
قراری (gherāri).....	۱۶۲
کدخدا منشی.....	۱۶۲
پهلوان‌ها.....	۱۶۳
اصالت ره او ندیم.....	۱۷۰
اجباری.....	۱۷۶
یاغی و یاغی‌گری.....	۱۷۷

۱۸۴	 مراسم مردگان
۱۸۴	 ماه‌های باستانی
۱۸۷	 منابع و مأخذ
۱۹۱	 چرات به روایت تصاویر

پیش‌سخن

به نام خداوند لوح و قلم حقیقت نگار وجود و عدم

خدایی که داننده‌ی رازهاست سر آغاز هر آغازهاست

تاریخ اجتماعی و فرهنگی که حوادث آن بر محور مردم دور می‌زند و عمر آن به درازای عمر بشر است، نمایانگر جهت، جهش و ارزش حاکم بر یک جامعه و منطقه است. آن چه در دل این تاریخ ثبت و ضبط است مبتنی بر عواطف، فطرت انسانی و... است. چه خوب است تاریخ بر ما روشن‌تر شود.

بی‌گمان راهی که برای بازیافتن همه‌ی گم‌شده‌های فرهنگ ایران زمین در پیش داریم بس دراز است و زمان برای بازشناختن آن کوتاه. سخن هر علاقمندی آن است که: در هر گوشه و کنار فردی باید که از سخن دیگران نه‌راسد و کار را آغاز کند تا دیگران با همه‌ی دستاوردهای او و دریافت کاستی‌ها دنباله راه را بپیمایند.

هر منطقه و هر روستای ایران بایستگی پژوهش، گفتن و نوشتن درباره‌ی پدران، مادران، نیاکان و خادمان خویش را دارد. در نوشته‌های تاریخی دوره‌ی قدیم و جدید طبرستان و سوادکوه کم‌تر از زوایا و گوشه‌های زندگی محلی و بومی هر منطقه سخن به میان آمده است.

دفتری که پیش رو داریم بیانگر علاقه و کوشش در راه شناسایی پیشینه‌ی تاریخی، رخ داده‌ها، سنت‌ها، سیمای طبیعی، جمعیت، آداب و

رسوم و... چرات است و تلاشی برای بازشناسی هرچند مختصر سرزمین چرات که رازهای سر به مهر آن افزون‌تر از گفته‌ها و شنیده‌هاست. سخن درباره‌ی سرزمینی است که از نظر آداب و رسوم از ارزش والایی برخوردار بود و در طول تاریخ خود با سوز و سازها، خرابی‌ها و ناملایمت دمساز شد.

در این سرزمین مردمانی زندگی می‌کردند که به اقتضای موقعیت زندگی و کار از بیلاق به قشلاق (از کوه به دشت) کوچ می‌کردند. آنان در این راه سختی‌های روزگار را به جان خریدند؛ ناملایمات را تحمل کردند؛ در برابر مهاجمان ایستادند تا حیات جمعی خود را حفظ کنند و...

مردمی قادر به کوچ از بیلاق به قشلاق بودند که توان مقاومت در مقابل سختی‌های دهر و قدرت مقابله با مخالفان را در زمان ضرورت داشتند. نیاکان ما عقیدم داشتند برای پرهیز از مقابله، سکونت در منطقه‌های خالی از سکنه یا در گوشه‌ای از منطقه‌های محل اسکان، در جهت تامین آسایش، تسهیل در تامین معاش و اندوختن ثروت است. آن‌ها اگرچه در کوچ از چرات به دشت‌های مازندران غالباً ده روز یا بیش‌تر در راه بودند، اما از صلابت گام‌هایشان کاسته نمی‌شد. سخت‌کوشی و احترام متقابل از خصایص مردان و زنانی است که کوچ می‌کردند و شب‌ها در راه می‌ماندند. مردان خسته، اما غبور، آسوده و فارغ از همه‌جا خواب را بر چشمان خود حرام می‌کردند تا جان و مال قافله در امان باشد. حتی زنان میان‌سال سوار بر اسب به هنگام عبور از رودخانه، برای رفع عطش فرزند، کاسه‌های مسی را از خورجین گرفته کاسه را پر آب کرده، به فرزندان خود می‌دادند یا ساعت‌ها با چل نخ‌ریسی کرده و در «کردچال» کشی، تنگ، گلیم و... می‌بافتند.

مسیری را که امروز از نواحی دریای مازندران تا چرات با ماشین طی می‌کنیم آن‌ها پیاده، ولی با صلابت‌تر از من و شما می‌پیمودند. زندگی با صلابت همراه با کیاست آنان موجب شد که در اکثر موارد در جمع‌آوری ثروت موفق باشند. ثروت و فرزندان اگرچه از امور دنیوی هستند، اما برای زندگی ضروری و ارزشمند است. مال و فرزند زینت حیات دنیا هستند.

سخت‌کوشی، صلابت، غیرت، شجاعت، همبستگی بیش‌تر دیروز و ناملایمت‌های اندک امروز، به فراموشی سپردن بعضی از رسوم پسندیده؛ اجتماع چراتی‌ها در گذشته به هنگام تابستان در چرات؛ سقف‌های فرو ریخته، دیوارهای شکسته، حمام بدون آب و آتش و دود، زمین‌های کشت نشده، جوی آب خشک شده، آسیاب‌های آبی بی‌اثر و سکوت دهشت‌بار حاکم بر روستای چرات که هزاران راز و رمز را در خود پنهان نموده است و صدها مورد دیگر دلایلی برای نوشتار این مجموعه است، تا خدمتی باشد به اقامت‌گاه تابستانی پدران و مادران سخت‌کوش. هدف آن است که در شناسایی جغرافیای تاریخی مرز و بوم چرات قدمی برداشته شود و اندکی از زوایای تاریک آن روشن شود. یادهای فراموش شده به یاد آید و شمه‌ای از راز و رمزهای سنت‌های اصیل نیاکان آشکار گردد.

- ای کاش مردان و زنان مسن چراتی راوی وقایع زنده بودند.
- ای کاش چابک سواران و تک‌سواران این دیار بودند و می‌گفتند.
- ای کاش دلیرمردانی که صلابت کوه و خروش رود را از فراسوی تاریخ تاکنون نمایندگی نمودند، در قید حیات بودند و تاریخ چرات را برایم می‌گفتند.

- ای کاش مردان و زنان راوی در همه‌ی موارد بی‌مهابا سخن می‌گفتند.

- ای کاش توان دسترسی به مسائل و موارد مختلف وجود داشت.

- ای کاش....

برای غنای مباحث، علاوه بر مراجعه به کتاب‌های اندیشمندان و محققان از هم‌نشینی و مصاحبه با افراد مطلع و غالباً مسن، مشاهده زوایا و بقایای آثار کهن و تحقیقات میدانی استفاده شد. گرچه می‌دانم مباحث مطرح شده شفاهی نقص‌هایی دارد به دیده‌ی منت بر من ببخشایید.

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید

با همه‌ی محدودیت‌هایی که وجود داشته و دارد این مجموعه را جمع‌آوری کرده، به روح پرفتوح برادر شهیدم مهران غفاری چراتی تقدیم می‌کنم.

لازم است از همه‌ی سروران عزیزی که در تدوین و تألیف این کتاب راهنمایم بودند و یاری‌ام کردند، خالصانه سپاس‌گزاری کنم و از پدر صبور، مادر سخت‌کوش و همسر و فرزندانم نیز صمیمانه تشکر نمایم.

ابراهیم غفاری چراتی

۱۳۸۹